

Administratīvi teritoriālās reformas ietekme uz pašvaldības budžeta strukturālo efektivitāti

Svetlana Ivanova, *Riga Technical University*

Kopsavilkums. Pētījuma mērķis – novērtēt administratīvi teritoriālās reformas ietekmi uz pašvaldības budžeta strukturālo efektivitāti īstermiņā. Pētījumā izmantotās metodes – salīdzināšana, relatīvie rādītāji, analītisko rādītāju atspoguļojums tabulas veidā, grafiskā metode, rādītāju aprēķināšana. Iegūtie rezultāti ļauj secināt, ka Pāvilstas novada pašvaldībai jāizvirza mērķi, kā arī jāveic finanšu līdzekļu plānošanu ilgākam laika periodam.

Atslēgas vārdi: pašvaldība, pašvaldības budžets, strukturālā efektivitāte.

I. EFEKTIVITĀTES JĒDZIENS

Administratīvi teritoriālās reformas mērķis ir izveidot ekonomiski attīstīties spējīgas administratīvās teritorijas (novadus) ar vietējām pašvaldībām, kas nodrošinātu kvalitatīvus pakalpojumus iedzīvotājiem. Visas pašvaldības autonomās un valsts pārvaldes deleģētās funkcijas un uzdevumi pašvaldībai jāīsteno, izvērtējot šo funkciju un uzdevumu īstenošanas ietekmi uz vietējo iedzīvotāju dzīves kvalitāti un meklējot optimālāko izpildes variantu. Jebkuram pašvaldības īstenojamam pasākumam vai projektam, kurā tā iesaistās, jāpadara tās darbs efektīvāks pašvaldības pārvaldē esošās teritorijas iedzīvotājiem.

Termini, kas saistīti ar terminiem efekts, efektivitāte:

1. rezultāts, efekts – (effect) ir darbības izraisītas sekas;
2. lietderīgs, īstens – (effective, effectual) ir tāds, kas ļauj sasniegt vēlamu rezultātu;
3. efektīvs – (efficient) ir tāds, kas ļauj sasniegt rezultātu, lietderīgi izmantojot resursus;
4. efektivitāte, iedarbīgums – (efficiency) ir pakāpe, kādā sistēma vai tās sastāvdaļas sasniedz vēlamu rezultātu (izpilda savas funkcijas) salīdzinājumā ar resursu patēriņu. Savukārt pakāpi, kādā sistēma vai tās sastāvdaļas sasniedz vēlamu rezultātu salīdzinājumā ar resursu patēriņu, mēra ar dažādu rādītāju palīdzību. Tādējādi efektivitāte ir arī rādītājs, ar kura palīdzību mēra pakāpi, kādā sistēma vai tās sastāvdaļas sasniedz vēlamu rezultātu (izpilda savas funkcijas) salīdzinājumā ar resursu patēriņu.

Šīs definīcijas veidotas, apkopojot lielāko daļu no pašreiz literatūrā sastopamajiem minēto terminu skaidrojumiem. Līdz ar to tās ir universālākas, visaptverošākas. Daudzas definīcijas efektivitāti saista ar maksimālu atdevi, minimālu vai ierobežotu resursu patēriņu, minimāliem zaudējumiem. Pēc ETAK domām, efektivitāte un ar to saistītie termini jāsaprot plašāk.

Pirmkārt, sistēma vai tās sastāvdaļa var sasniegt vēlamu rezultātu, lietderīgi izmantojot resursus, un līdz ar to tā funkcionē ar augstu efektivitāti (tas atbilst arī daļai definīciju,

kurās salīdzināta vai nu maksimāla atdeve ar noteiktu resursu patēriņu, vai noteikta atdeve ar minimālu resursu patēriņu).

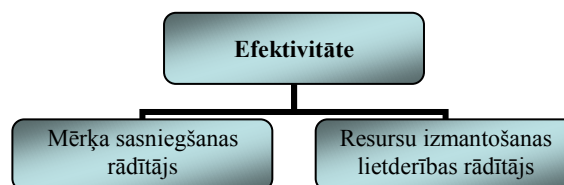
Otrkārt, sistēma var sasniegt vēlamu rezultātu, nelietderīgi izmantojot resursus, tos izšķērdējot, un līdz ar to tās efektivitāte būs zema.

Abi gadījumi atbilst piedāvātajam efektivitātes skaidrojumam. Bez tam ir iespējami vēl divi gadījumi, kad sistēmas darbību var raksturot ar vēlamā rezultāta sasniegšanas pakāpi un izmantoto resursu daudzumu, bet efektivitāti izmērīt nevar, tās nav.

Pirmkārt, sistēma vai tās sastāvdaļas var izmantot resursus, bet nerasniegt vēlamu rezultātu, t.i., rezultāts nekļūst īstens. Citiem vārdiem sakot, sistēma izšķērdē resursus, funkcionē neefektīvi, nelietderīgi.

Otrkārt, sistēma vai tās sastāvdaļas neizmanto resursus mērķa sasniegšanai un nav ne rezultāta, ne resursu patēriņa, ne efektivitātes. Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadījumu šo faktu var vērtēt divējādi: negatīvi no rezultāta neesamības viedokļa un pozitīvi no resursu saglabāšanas, neizšķērdēšanas viedokļa. [1]

Analizējot efektivitātes jēdzienu šādā veidā, iespējami divi skatījumi, skat. 1. att.

1. att. Efektivitātes jēdziena izpratne [autore sastādīts, izmantojot [1]].

Rezultātu pieeja, ar ko saprot efektivitāti kā rezultātu jeb darbības efektu. Šajā gadījumā efektivitāte ir rādītājs, raksturojošs organizācijas panākumus sākotnēji izvirzīto mērķu sasniegšanā.

Procesu pieeja – efektivitāte kā rādītājs, kas raksturo mērķu sasniegšanā izmantoto resursu izmantošanas lietderību un to taupīšanas vai optimālākas lietošanas iespēju analīzi. [2, 290]

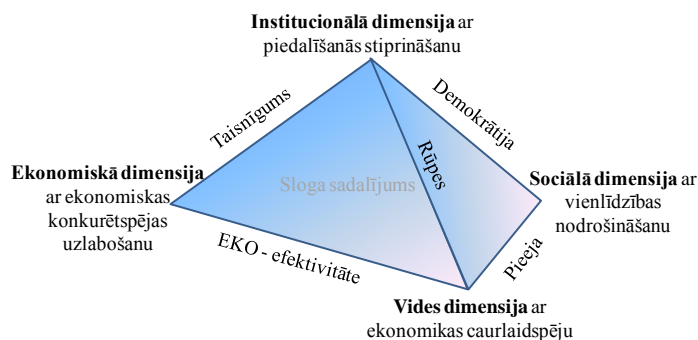
Vērtējot pašvaldību darbību, īpašs uzsvars jāliek tieši uz dažādu mērķu sasniegšanu, jo jebkurā laika momentā pašvaldībai tie būs vairāki un noteikti – atšķirīgi. Tas nozīmē, ka aktuāls ir *Pareto efektivitātes* skaidrojums, kas darbībā pieļauj vairākus mērķus un dažādas vērtības. Pareto efektivitātes skatījums ir plašāks nekā klasiski publiskajā sektorā izmantotais tehniskās efektivitātes (tehniskas racionalitātes un vadības efektivitātes) jēdziens. Tā uzskatāma arī par augstāko efektivitātes līmeni, jo ir sasniegta tikai tad, ja ir iespējams sasniegt atsevišķu mērķi, nekaitējot nevienam no pārējiem. [3]

Taču jēdziens efektivitāte bez jebkādiem precizējošiem paskaidrojumiem pielietojams jebkuras darbības jomas un nozares sistēmas veikto pasākumu rezultativitātes un/ vai resursu izmantošanas lietderības novērtēšanai. Analizējot administratīvi teritoriālās reformas ietekmi uz pašvaldības budžeta darbību, nepieciešams precīzāks jēdziena efektivitāte definējums, kas raksturotu galvenos pašvaldības darbības virzienus. Šajā gadījumā izmantojams jēdziens ekonomiskā efektivitāte.

Ekonomiskā efektivitāte ir neatņemams ekonomisko attīstību raksturojošs rādītājs. Zinātnieki ar ekonomisko

attīstību saprot daudzpusīgu procesu, kas ietver sevī ekonomisko izaugsmi, strukturālas pārmaiņas ekonomikā, iedzīvotāju dzīves apstākļu un kvalitātes uzlabošanu. Ekonomisko efektivitāti novērtē ar tādu rādītāju palīdzību kā reālais IKP, IKP (NKP) uz 1 iedzīvotāju, ekonomikas nozaru struktūra, iedzīvotāju dzīves līmenis u.c. rādītāji.

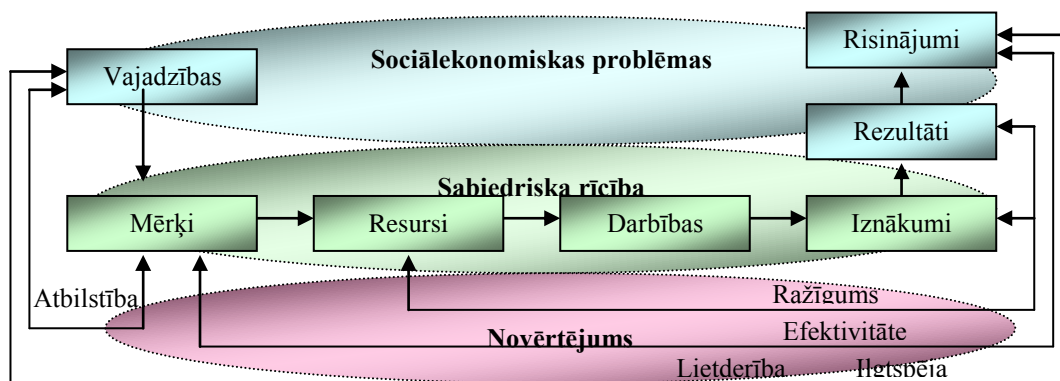
Pētījumā „Reģionālās politikas un teritoriju attīstības novērtēšanas metodoloģiskie risinājumi” [4] attīstība raksturota ar 4 dimensiju palīdzību, skat. 2. att.

2. att. Ilgtspējīgas attīstības dimensijas un saiknes starp tām [4].

Analizējot piedāvātās ilgtspējīgas attīstības dimensijas ar savstarpējām saiknēm, redzams, ka ekonomiskajai dimensijai šajā procesā ir liela nozīme – kopā ar pārējo dimensiju izpausmes faktoriem, kā arī ietekmējot tos, iespējams nodrošināt saimnieciskā subjekta un pat visas tautsaimniecības ilgtspējīgu attīstību.

Eiropas Savienības izdevumu programmu novērtēšanas rokasgrāmatā [4] efektivitāte attēlota kā rezultātu atbilstības novērtējums izvirzītajiem mērķiem, kuri veidoti, balstoties uz sabiedrības vajadzībām, skat. 3. att.

3. att. Eiropas Savienības izdevumu programmu novērtēšana [5].

Eiropas Savienības izdevumu programmu novērtēšanas principā izmantota efektivitātes kā darbības efekta izpratne, līdz ar to var uzskatīt, ka šis interpretējums atbilst rezultātu pieejai.

Tātad, arī analizējot pašvaldības attīstību un tās darbības efektivitātes paaugstināšanos, nepieciešams izdalīt tieši ekonomiskās efektivitātes jēdzienu.

Ekonomiskā efektivitāte – ekonomiskās sistēmas rezultāts, kas atspoguļo attiecību starp tās funkcionēšanas vērtīgiem galarezultātiem un iztērētajiem resursiem. Tiek iegūts kā komplekss ekonomiskās sistēmas dažādu līmeņu efektivitātes rādītājs, raksturo nacionālās ekonomikas funkcionēšanu. Galvenais sociāli ekonomiskās efektivitātes kritērijs ir sabiedrības pamatvajadzību apmierināšanas pakāpe un pirmām kārtām vajadzību, kuras saistītas ar cilvēka personības

attīstību. Sociāli ekonomiski attīstīta ir tāda ekonomiskā sistēma, kura vislielākā mērā apmierina cilvēku dažādās vajadzības (materiālās, sociālās, garīgās), nodrošina augstu dzīves līmeni un kvalitāti. Šādas efektivitātes pamatā ir optimāls sabiedrības rīcībā esošo resursu sadalījums pa nacionālās ekonomikas nozarēm, sektoriem un sfērām. [6]

Ekonomiskās sistēmas efektivitāte ir atkarīga no ražošanas, sociālās sfēras (izglītība, veselība, kultūra) un valsts pārvaldes efektivitātes. Katras iepriekšminētās jomas efektivitāte tiek noteikta kā attiecība starp iegūtajiem rezultātiem un izdevumiem un tiek mērīta ar kvantitatīvu rādītāju kopumu. Ražošanas efektivitātes noteikšanai tiek izmantoti tādi rādītāji kā darba ražīgums, rentabilitāte, produktivitāte u.c. Sociālās sfēras efektivitāte tiek noteikta ar īpašiem kvalitatīvajiem rādītājiem, aprēķinot katras tās nozares efektivitāti. Valsts pārvaldes efektivitātes novērtēšanai tiek izmantoti īpaši kritēriji, kas nosaka valsts darbības izdevumu un rezultātu atbilstību sabiedrības interesēm. [6]

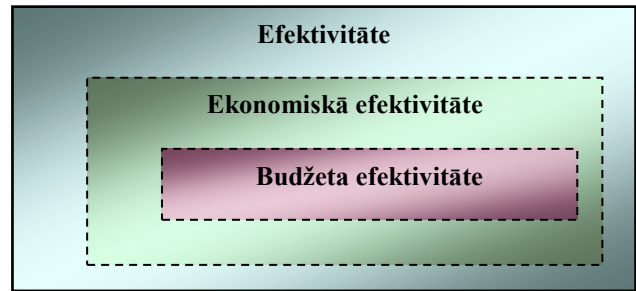
Tāpat iespējams izdalīt 2 līmeņus – efektivitāti kā tādu, kas aptver visas darbības jomas un sfēras, un ekonomisko efektivitāti, kas raksturo kādas ekonomiskās sistēmas rezultātu kā kvantitatīvu attiecību starp rezultātu un ieguldījumu, kas bijis nepieciešams šī rezultāta nodrošināšanai.

Galvenais dokuments, kurā uzskatāmi apkopota informācija par pašvaldības veiktajiem ieguldījumiem darbības rezultātu gūšanai, kā arī redzami paši darbības rezultāti, ir pašvaldības budžets. Pašvaldību budžeti katram saimnieciskajam gadam ietver visus pašvaldību (pašvaldību institūciju) iekasētos vai saņemtos ieņēmumus un aizņēmumus, kurus pašvaldības apropriē pašvaldību mērķiem. Pašvaldību budžetos ir ieņēmumu daļa, izdevumu daļa un finansēšanas daļa. [7]

Pašvaldību budžetu mērķis ir noteikt un pamatot, kāds līdzekļu apjoms tām nepieciešams ar likumu noteikto funkciju, uzdevumu un brīvprātīgo iniciatīvu izpildei periodā, kuram šie līdzekļi ir paredzēti. [8]

Šādā skatījumā, lai varētu spriest par pašvaldības darbības efektivitāti un izmaiņām tajā, nepieciešams izvērtēt pašvaldības budžeta efektivitāti. Bet līdz tam nepieciešams

saprast minēto 3 jēdzienu – efektivitāte, ekonomiskā efektivitāte un budžeta efektivitāte – savstarpējo saikni un loģisko izvietojumu, skat. 4. att.

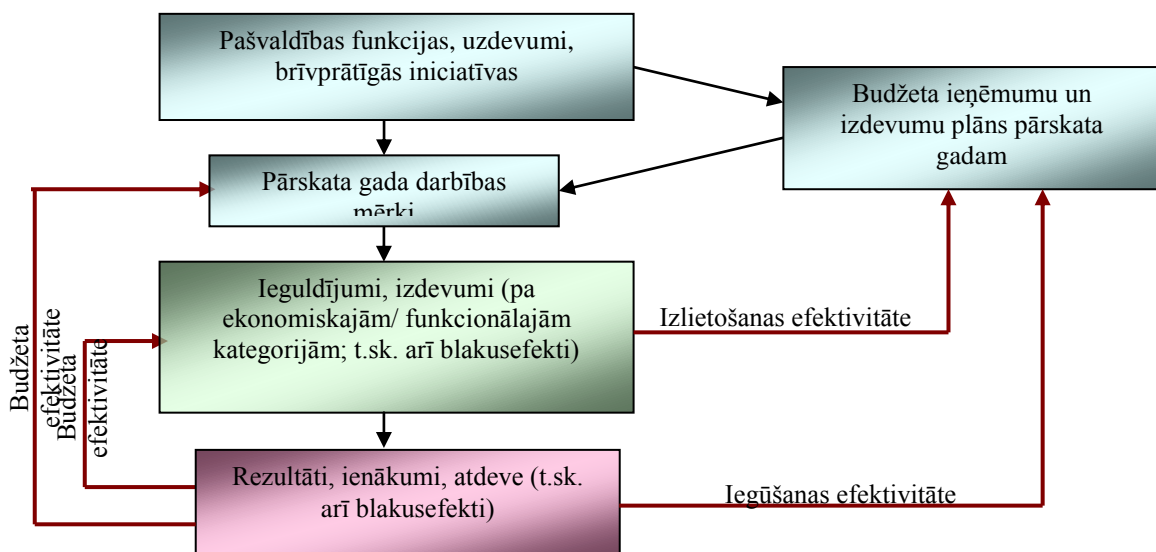

4. att. Budžeta efektivitāte kā jēdziena efektivitātes daļa [autores sastādīts].

4. att. uzskatāmi parāda, ka jēdziens ekonomiskā efektivitāte ir loģiska jēdziena efektivitāte daļa, savukārt ekonomiskās efektivitātes šaurāks, specifiskāks rādītājs ir budžeta efektivitāte. Budžeta efektivitāte – relatīvs budžeta efektivitātes rādītājs funkcionālo īstenošanas, programmas vai investīciju projekta realizācijas rezultātu novērtēšanai, kas tiek aprēķināts kā attiecība starp iegūtajiem budžeta rezultātiem un ieguldījumiem, izdevumiem, kas nodrošinājuši rezultātus. [9]

Pašvaldības darbības lietderības (tātad – arī budžeta efektivitātes) novērtēšanas aktualitāte pamatojama arī ar to, ka ne visas pašvaldības to veic. Pētījumā [10] secināts, ka 80% pašvaldību neveic budžeta plānošanas lietderības novērtēšanu, 15% pašvaldību uzskata, ka tas būtu nepieciešams, un tikai 5% pašvaldību veic darbības lietderības analīzes novērtēšanu, balstoties uz aktuālajiem gada datiem. Tas nozīmē, ka bieži pašvaldības pat neapzinās savas darbības pilnveidošanas iespējas.

Budžeta efektivitātes novērtēšanai nepieciešamas ienākošās naudas plūsmas un izejošās naudas plūsmas (gan ekonomiskajās kategorijās, gan funkcionālajās kategorijās). Sasaistot budžeta efektivitātes aprēķināšanai nepieciešamās naudas plūsmas ar pašvaldību budžeta mērķi un struktūru, iespējams izveidot budžeta efektivitātes analīzes loģisko modeli, skat. 5. att.

5. att. Pašvaldības budžeta efektivitātes novērtēšanas modelis [autores sastādīts, izmantojot [8] un [9]].

II. BUDŽETA STRUKTURĀLĀS EFEKTIVITĀTES NOVĒRTĒŠANAS METODIKA

Budžeta efektivitāti visvienkāršākā veidā iespējams novērtēt, salīdzinot budžeta ienākumus ar izdevumiem, kas bijuši nepieciešami izvirzīto mērķu sasniegšanai (1).

$$B_E = R - Z \quad (1)$$

kur

B_E – budžeta pārpalikums/ deficīts;

R – budžeta ienākumi;

Z – budžeta izdevumi.

Ja $B_E > 0$, ir budžeta pārpalikums, ja $B_E < 0$ – veidojas deficīts. Pieņemts uzskatīt, ka budžets ar pārpalikumu ir efektīvs, bet budžets ar deficītu – neefektīvs, jo saņemtā atdeve (budžeta ienākumi) ir mazāki nekā izdevumi šīs atdeves nodrošināšanai.

Budžeta deficītu iespējams vērtēt kā starpību starp valdības izdevumiem un saņemtajiem nodokļiem (un ne tikai), turklāt pēdējie ir atkarīgi ne tikai no nodokļa likmes, bet arī no nacionālā ienākuma. Tātad, mainoties ekonomiskajai situācijai valstī, pat nepalielinot izdevumu apjomu, iespējama budžeta deficīta palielināšanās nacionālā ienākuma samazināšanās dēļ. Tas nozīmē, ka budžeta efektivitātes noteikšana, tikai balstoties uz ienākumu un izdevumu salīdzināšanu, neatspoguļo patieso budžeta politikas un budžeta efektivitāti. Budžeta efektivitātes novērtēšana var izpausties kā budžeta sloga novērtēšana (budžeta izdevumu un ienākumu struktūras analīze).

Jāņem vērā, ka budžeta efektivitāte tiek nodrošināta budžeta politikas ietvaros. Makroekonomikas līmenī budžeta politikai iespējami šādi virzieni:

1. izdevumu apjoma pamatošana, izmantojot kritērijus, kas atspoguļo budžeta līdzekļu izmantošanas efektivitāti un ir balstīti uz sociāli ekonomiskās politikas prioritātēm;
2. valsts aktīvu un pasīvu pārvaldes sistēmas efektivitātes paaugstināšana, lai stiprinātu budžeta sistēmas stabilitāti, veicinātu budžeta politikas elastīgumu, samazinātu valsts parāda struktūras riskus;
3. budžeta procesa pilnveidošana, budžeta un budžeta procedūru „caurspīdīguma” nodrošināšana visos budžeta sistēmas līmeņos, ienākumu gūšanas un līdzekļu izlietošanas kontroles efektivitātes paaugstināšana;
4. taisnīgas, neitrālas un efektīvas nodokļu sistēmas veidošana, lai regulētu ekonomiskajiem subjektiem uzlikto nodokļu slogu, vadoties pēc ekonomiskās politikas mērķiem un izvirzītajiem atbalstāmajiem ekonomikas sektoriem;
5. līdzsvarota valsts budžeta nodrošināšana vidēja termiņa perspektīvā.

Tātad situācijā, kad budžeta izdevumi ir lielāki par ienākumiem, var runāt par neefektīvu sabiedriskā subjekta (piem., pašvaldības) darbību. Faktiski deficīts nozīmē, ka nākotnē tas būs jāatdod (piem., nākamajām paaudzēm) – tādā veidā veidosies lielāks izdevumu slogs. Aktuāls ir jautājums, vai negatīva budžeta efektivitāte šodien veicina citu sektoru un

sfēru efektivitāti, lai tie attīstoties varētu kompensēt negatīvos rezultātus nākotnē? Jebkurā gadījumā, deficītu un līdz ar to – parādu veidošanos var novērst, aizliedzot izdevumus, kas pārsniedz budžeta ieņēmumus. Taču šāds normatīvs nebūt nav risinājums, kas nodrošinās ekonomikas efektivitāti.

Līdz ar to var secināt, ka budžeta efektivitāti lietderīgāk vērtēt, analizējot tā ietekmi uz ekonomisko aktivitāti un izvērtējot, kādus pozitīvus blakusefektus dod budžeta deficīts – vai tie ir lielāki par budžeta zaudējumiem. Tādējādi pat tāds matemātiski viegli nosakāms efektivitātes veids kā budžeta efektivitāte, tomēr ir sarežģīts, jo, to novērtējot, jāņem vērā budžeta sistēmas elementu un ekonomikas parametru savstarpējā saistība un atkarība.

Budžeta efektivitāte, kā minēts, tiek vērtēta pēc tā, cik lielā apjomā ienākumi pārsniedz izdevumus. Taču līdztekus nepieciešams novērtēt arī resursu sadali, budžeta līdzekļu izmantošanu un izmantoto kontroles mehānismu. Šajā sakarībā jāveic kontroles un strukturālās efektivitātes novērtēšana, turklāt abi vērtējumi saistīti ar kontroles normatīvu izstrādāšanu un līdzekļu sadali starp budžeta posteņiem.

Analizējot budžeta efektivitāti pēc tā struktūras, jānovērtē katra posteņa izdevumu daļa. Budžeta līdzekļu sadalei jābūt veiktai tā, lai finansiālā un nefinansiālā atdeve no ieguldījuma būtu maksimāla, kā arī lai tiktu risināti izvirzītie sociāliekonomiskie mērķi. Iespējams izmantot divas metodikas – pirmā – vērtēt dažādu ekonomikas sektoru rezultātus un budžeta posteņus, kas ietekmē šos sektorus, otrā – novērtēt katra izdevumu virziena nepieciešamību un pamatotību.

Budžeta struktūras analīze paredz budžeta struktūras tipa noteikšanu (sabalansēts, ar deficītu vai ar pārpalikumu), struktūras problēmu noteikšanu (esošās un vēlamās budžeta struktūras salīdzināšana), kā arī budžeta un budžeta politikas uzdevumu skaidru definēšanu.

Ekonomikas izaugsmes posmā, pieaugot kopproduktam un palielinoties budžeta ienākumu daļai, kāda posteņa izdevumu daļas palielināšana nozīmē to absolūtu palielināšanu. Posteņa samazināšana nozīmē izdevumu samazināšanu. Taču izaugsmes posmā posteņa izdevumu īpatsvars var samazināties, arī nesamazinot absolūtos izdevumus, tas nozīmē, ka ekonomikas izaugsmes posmā iespējams elastīgi vadīt budžeta struktūru. Ja katram budžeta posteņim izvirza vēlamo apjomu, iespējams aprēķināt potenciālo katra posteņa deficītu/ pārpalikumu (2).

$$D_i = \beta_i tY - \alpha_i B \quad (2)$$

kur

D_i – potenciālais budžeta izdevumu posteņa deficīts/ pārpalikums;

α_i – faktiskais budžeta izdevumu posteņa īpatsvars;

β_i – vēlamais budžeta izdevumu posteņa īpatsvars;

tY – budžeta ienākumu apjoms;

t – nodokļu likme (šajā gadījumā ne klasiski kā konkrēta nodokļa likme, bet gan kā nacionālā ienākuma daļa, kas nonāk

pašvaldības budžetā, t.i. – raksturo vidējo visu ienākumu posteņu pienesumu);

Y – nacionālais ienākums, ņemot vērā inflāciju;

B – budžeta izdevumu apjoms.

Ja $\beta_i = \alpha_i$, budžeta izdevumu posteņa potenciālais deficīts/pārpalikums būs vienāds ar reālo.

Šāda analīze ļauj uzskatāmi novērtēt budžeta līdzekļu reālo izlietojumu un salīdzināt to ar vēlamu, t.i. – izvirzītajiem mērķiem un budžeta politikai atbilstošo izdevumu normu. Tas dod iespēju apzināt nepieciešamās izmaiņas līdzekļu sadalē pa budžeta posteņiem, lai sasniegtu vēlamu tā struktūru.

Budžeta struktūras analīzi un tā strukturālo efektivitāti iespējams novērtēt, izmantojot šādus rādītājus:

1. budžeta ienākumu un izdevumu pieauguma sinhronizācijas koeficients (3) un (4);

$$k = \frac{\Delta d}{\Delta b} \quad (3)$$

$$K = \sum_{i=1}^T \frac{\Delta d_i}{\Delta b_i} \quad (4)$$

kur

k, K – budžeta ienākumu un izdevumu pieauguma sinhronizācijas koeficients;

Δd – budžeta ienākumu pieaugums laika periodā t;

Δb – budžeta izdevumu pieaugums laika periodā t;

Δd_i – budžeta ienākumu pieaugums i laika intervālā;

Δb_i – budžeta izdevumu pieaugums i laika intervālā;

2. budžeta izdevumu strukturālās vienmērības (diferenciācijas) koeficients (5) un (6);

$$S = \frac{b - b_{\max}}{b_{\min} - b} \quad (5)$$

$$b = \frac{B}{N} \quad (6)$$

kur

S – izdevumu strukturālās vienmērības (diferenciācijas) koeficients;

b – budžeta izdevumu posteņa apjoms, sadalot izdevumus visiem posteņiem vienādi;

B – budžeta izdevumu apjoms;

N – budžeta izdevumu posteņu skaits;

$b_{\max}$ – lielākais izdevumu apjoms vienam posteņim;

$b_{\min}$ – mazākais izdevumu apjoms vienam posteņim;

3. budžeta galvenās prioritātes novērtēšanas koeficients (7).

$$p = \frac{b_{\max}}{b_{\min}} \quad (7)$$

kur

p – budžeta galvenās prioritātes novērtēšanas koeficients;

$b_{\max}$ – lielākais izdevumu apjoms vienam posteņim;

$b_{\min}$ – mazākais izdevumu apjoms vienam posteņim.

Budžeta ienākumu un izdevumu sinhronizācijas koeficients ļauj novērtēt savstarpējo divu budžeta daļu saistību un savstarpējo ietekmi. Ja $k > 0$, palielinoties izdevumiem, palielinās arī ienākumi, samazinoties ienākumiem, samazinās arī izdevumi, savukārt, ja $k < 0$, samazinoties ienākumiem, budžeta izdevumi palielinās, palielinoties ienākumiem, izdevumi samazinās. Objektīvāk to iespējams novērtēt, aprēķinot budžeta sinhronizācijas koeficientu par ilgāku laika posmu (vairākiem gadiem). Taču jebkurā gadījumā budžeta sinhronizācijas koeficienta novērtējums (rādītājs ir pozitīvs vai negatīvs) ir atkarīgs no makroekonomiskās politikas. Lai gan, ja palielinās ienākumi, izdevumu samazināšanās ir pretrunā ar elementāru loģiku – izdevumiem pa posteņiem vajadzētu, kā minimums, palikt iepriekšējā līmenī.

Novērtējot budžeta diferenciāciju un prioritātes koeficientu, nepieciešams noteikt tā vēlamu jeb vispieņemamāko līmeni, kas, kā viens no makroekonomikas instrumentiem, stimulētu ekonomiku un veicinātu svarīgāko darbības jomu uzturēšanu un attīstību.

Papildus struktūras izmaiņu novērtēšanai iespējams izmantot arī rādītāju, kas uzskatāmi attēlo budžeta strukturālās modifikācijas (8)

$$IB = \frac{1}{nT} \sum_{i=1}^n [b_i(t) - b_i(0)] \quad (8)$$

kur

IB – budžeta strukturālo modifikāciju intensitātes rādītājs;

$b_i(t)$ – izdevumu posteņa īpatsvars kopējos budžeta izdevumos laika momentā t;

$b_i(0)$ – izdevumu posteņa īpatsvars kopējos budžeta izdevumos par bāzi izvēlētajā laika momentā;

n – budžeta posteņu skaits, kuru īpatsvars kopējos izdevumos ir palielinājies;

T – budžeta strukturālo modifikāciju intensitātes novērtēšanas laika periods.

Gan intensitātes analīzi, gan arī aplūkotos strukturālo efektivitāti raksturojošos rādītājus nedrīkst uzskatīt par absolūtiem un pilnībā situāciju raksturojošiem, tomēr ar to palīdzību iespējams vērtēt budžeta plānošanu, budžeta politiku un tā struktūras izmaiņu ietekmi uz ekonomiku.

Veicot budžeta efektivitātes novērtēšanu, jāņem vērā, ka tai ir arī kvalitatīvā dimensija. Budžeta efektivitāte, kura tiek noteikta kā budžeta strukturālā kompozīcija (ienākumu/izdevumu posteņi), ir atkarīga arī no valsts finanšu kontroles sistēmas. Jo daudz svarīgāks un informatīvāks par ienākumu un izdevumu attiecības aprēķinu ir tas, cik atbilstoši budžeta līdzekļi tiek izlietoti konkrētiem ekonomikas attīstības mērķiem, turklāt tā, lai šie mērķi tiktu sasniegti 100% apmērā. Tieši šis novērtējums uzskatāms par „īsto” budžeta efektivitāti. [11]

III. PĀVILOSTAS NOVADA BUDŽETA STRUKTURĀLĀS EFEKTIVITĀTES NOVĒRTĒŠANA

Budžeta strukturālās efektivitātes analīze ļauj novērtēt budžeta finansiālās un nefinansiālās ieguldījuma atdeves apmērus, saistot budžeta izdevumus ar izvirzītajiem budžeta mērķiem.

Veicot budžeta plānošanu, iespējams izdevumu posteņu struktūru veidot tā, lai tā būtu maksimāli tuvu vēlamajai

izdevumu struktūrai, t.i., tādai, kura nodrošinātu funkciju izpildi maksimāli efektīvi, atbilstoši pašvaldības izvirzītajām prioritātēm. Pāvilostas novada pašvaldībai nav izvirzīts katram izdevumu postenim vēlamais īpatsvara apjoms kopējos izdevumos. Taču, ir iespējams aprēķināt nevis potenciālo, bet faktisko budžeta izdevumu posteņa deficītu/ pārpalikumu (2), izmantojot katra gada budžeta plāna datus un salīdzinot tos ar faktisko izpildi, skat. 1. un 2. tab.

1. TABULA

PAMATBUDŽETA IZDEVUMU POSTEŅU PĒC VALDĪBAS FUNKCIJĀM DEFICĪTS/ PĀRPALIKUMS, LS [AUTORES SASTĀDĪTS, IZMANTOJOT [12-16]]

Pamatbudžeta izdevumu postenis	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Vispārējie valdības dienesti	-97062	37904	10274	-42024	-38463	51481
Sabiedriskā kārtība un drošība, tiesību aizsardzība	1818	5590	11299	-2787	1119	8441
Izglītība	-59222	120817	212223	-25796	27178	44556
Sociālā apdrošināšana un nodrošināšana, veselība	10218	33172	27692	1705	9916	16978
Dzīvokļu un komunālā saimniecība, vides aizsardzība	8773	-490895	-70989	-46367	22106	-57865
Brīvais laiks, sports, kultūra un reliģija	10264	-105856	37090	10498	62961	14455
Ekonomiskā darbība	-30730	-134974	59811	-24490	-3679	-84027

2. TABULA

PAMATBUDŽETA IZDEVUMU POSTEŅU PĒC EKONOMISKAJĀM KATEGORIJĀM DEFICĪTS/ PĀRPALIKUMS, LS [AUTORES SASTĀDĪTS, IZMANTOJOT [12-16]]

Pamatbudžeta izdevumu postenis	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Atlīdzība	26503	144574	215126	-1469	10266	101582
Preces un pakalpojumi	41348	226557	185354	-54994	47418	127686
Kredītu procentu nomaksa	646	-6203	2288	-458	215	492
Dotācijas iestādēm, organizācijām un uzņēmumiem	-221	9970	-	-	-	-
Dotācijas iedzīvotājiem	5967	11968	19015	1461	4112	1174
Pašvaldību budžetu transferti uzturēšanas izdevumiem	379	6261	8637	-2331	-7909	14071
Kapitālie izdevumi	-230564	-927369	-143019	-71470	27037	-250986

Izdevumu posteņa deficīts/ pārpalikums tiek aprēķināts, ņemot vērā, kādu daļu no izdevumiem sākotnēji bija plānots tērēt šajā pozīcijā un aprēķinot atbilstošu daļu no faktiskajiem ieņēmumiem (šādā veidā aprēķinot, kāds būtu posteņa apjoms naudas izteiksmē sabalansēta budžeta gadījumā). Atņemot no šīs summas faktisko izdevumu apjomu, tiek aprēķināts posteņa deficīts vai pārpalikums. Šādā veidā iespējams noteikt, kuri posteņi ir lielākā mērā ietekmējuši kopējo budžeta deficītu vai pārpalikumu pārskata gadā. Vienīgais postenis, kurā, salīdzinot plānoto izdevumu īpatsvaru no kopējiem ieņēmumiem un faktisko izdevumu izpildi, ir pārpalikums visos pārskata gados, ir sociālā apdrošināšana un nodrošināšana un veselība. Izdevumi ekonomiskajai darbībai piecos no sešiem analizētajiem gadiem ir bijuši lielāki, nekā plānots pēc īpatsvara ieņēmumu struktūrā.

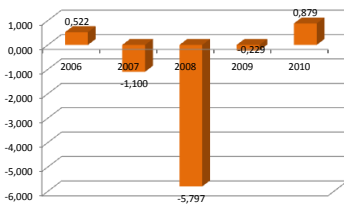
Pārēķinot izdevumu posteņa īpatsvaru uz kopējo izdevumu apjomu, redzams, ka pārpalikums visos pārskata gados

veidojas dotāciju iedzīvotājiem izdevumos. Sadalot izdevumus pēc ekonomiskajām kategorijām, postenis, kuram visvairāk gados ir deficīts, ir kapitālie izdevumi, turklāt novērtējot tā apmēru, redzams, ka tieši šis postenis ļoti ietekmē pārskata gada budžeta deficīta veidošanos.

Dziļāka analīze būtu iespējama, ja pašvaldībā būtu izvirzīti izdevumu apjomi relatīvā izteiksmē, kurus tā vēlas novirzīt katras funkcijas īstenošanai katrā ekonomiskajā kategorijā.

Taču pēc 1. un 2. tabulas rezultātu analīzes iespējams secināt, ka pašvaldībā pastāv vai nu zināmas plānošanas problēmas, vai arī pārskata periodā mēdz strauji mainīties prioritātes un mērķi, kas var liecināt par problēmām ilgtermiņa plānošanā.

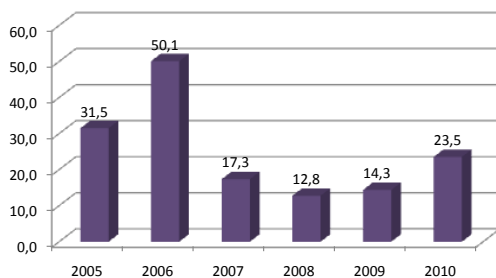
Analizējot budžeta efektivitāti, nepieciešams novērtēt arī kopējo budžeta ieņēmumu un izdevumu izmaiņu attiecību. To iespējams novērtēt, izmantojot budžeta ieņēmumu un izdevumu sinhronizācijas koeficientu (3), skat. 6. att.

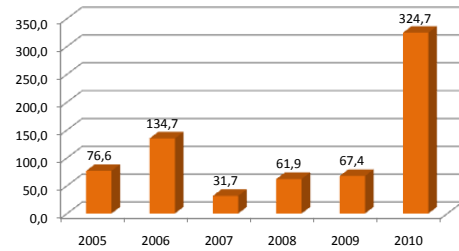
6. att. Pamatbudžeta ieņēmumu un izdevumu sinhronizācijas koeficients [autore sastādīts, izmantojot [12-16]].

Vērtējot šo rādītāju, būtiski ir ņemt vērā budžeta ieņēmumu un izdevumu dinamiku absolūtā izteiksmē, jo tikai tad iespējams izdarīt pamatotus secinājumus. Tā, piemēram, 2006. gadā, salīdzinot ar 2005. gadu, uz pamatbudžeta ieņēmumu palielinājuma 0,522 Ls pamatbudžeta izdevumi ir palielinājušies par 1 Ls – izmaiņas notikušas vienā virzienā, bet ar dažādu intensitāti, bet 2008. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu, uz katru 5,797 Ls pamatbudžeta ieņēmumu samazinājumu pamatbudžeta izdevumi ir palielinājušies par 1 Ls – izmaiņas notikušas pretējos virzienos.

Budžeta izdevumu galveno virzienu (t.i. – prioritāti) un tā nozīmīgumu iespējams noteikt, izmantojot budžeta galvenās prioritātes novērtēšanas koeficientu (7), skat. 7. un 8. att. Aprēķinātie prioritātes novērtēšanas koeficienti parāda, cik reizes vienā – lielākajā valdības funkciju izdevumu kategorijā izdevumu apjoms ir lielāks par mazāko izdevumu summu vienā postenī. Analizējot pēc valdības funkcijām, redzams, ka lielākais izdevumu apjoms vienam postenim ir 12,8 līdz 50,1 reizes lielāks (pa pārskata gadiem) nekā mazākais izdevumu apjoms vienam postenim (kas visos pārskata gados ir sabiedriskā kārtība un drošība).

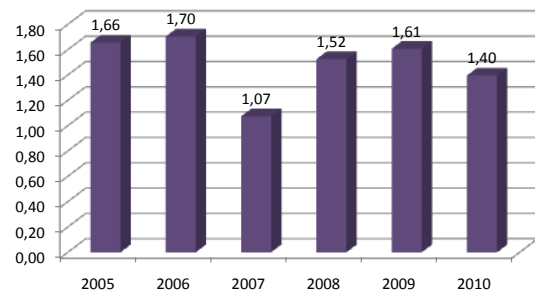
7. att. Pamatbudžeta galvenās prioritātes novērtēšanas koeficienti izdevumiem pēc valdības funkcijām [autore sastādīts, izmantojot [12-16]].

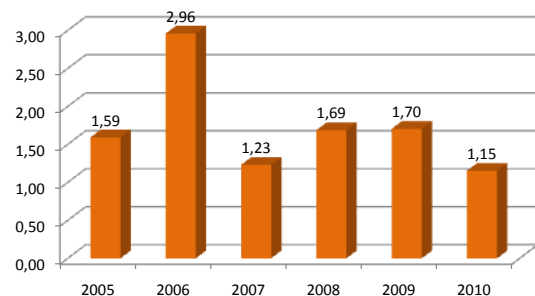
8. att. Pamatbudžeta galvenās prioritātes novērtēšanas koeficienti izdevumiem pēc ekonomiskajām kategorijām [autore sastādīts, izmantojot [12-16]].

Vērtējot pēc ekonomiskās klasifikācijas, četros no sešiem pārskata periodiem mazākie izdevumi bijuši procentu nomaksai, 2006. gadā – dotācijām iestādēm, organizācijām un uzņēmumiem, 2007. gadā – pašvaldību budžetu transfertiem. Galvenais izdevumu virziens ir mainīgāks – 2005. un 2008. gadā tie ir izdevumi precēm un pakalpojumiem, 2006. un 2010. gadā – kapitālie izdevumi, 2007. un 2009. gadā – izdevumi atlīdzībai.

Iepriekšējais rādītājs ļauj novērtēt budžeta prioritāti un tās nozīmīguma apmēru (koeficienta veidā) salīdzinājumā ar mazāko izdevumu posteni. Izmantojot budžeta strukturālās vienmērības koeficientu (5) un (6), iespējams novērtēt maksimālo un minimālo izdevumu noviržu no teorētiskā vidējā līmeņa attiecību, skat. 9. un 10. att.

9. att. Pamatbudžeta izdevumu pēc valdības funkcijām strukturālās vienmērības koeficients [autore sastādīts, izmantojot [12-16]].

10. att. Pamatbudžeta izdevumu pēc ekonomiskajām kategorijām strukturālās vienmērības koeficients [autore sastādīts, izmantojot [12-16]].

Lielākā strukturālā nevienmērība vērojama 2006. gadā, kad dzīvokļu un komunālās saimniecības un vides aizsardzības izdevumu atšķirība no vidējā teorētiskā līmeņa ir 1,7 reizes lielāka nekā izdevumu sabiedriskajai kārtībai un drošībai atšķirība no vidējā līmeņa. Strukturālās nevienmērības koeficienta lielums raksturo lielākā un mazākā izdevumu apjoma atrautību no vidējā teorētiskā līmeņa. Ja koeficients ir 1, tas nozīmē, ka amplitūda ir vienāda abos virzienos. Ja koeficients ir >1, tas nozīmē, ka lielākā posteņa pārsvars ir lielāks par mazākā posteņa „iztrūkumu” līdz vidējam līmenim, ja <1, tas nozīmē, ka pastāv amplitūdas novirze mazākā posteņa virzienā.

Lielākā strukturālā nevienmērība, vērtējot budžeta posteņus pēc ekonomiskajām kategorijām, vērojama tāpat kā pēc izdevumu posteņu iedalījuma pēc valdības funkcijām 2006. gadā, tikai atšķirīga ir nevienmērības intensitāte – kapitālo izdevumu pārsvars pār vidējo izdevumu līmeni, salīdzinot ar vidējā līmeņa un dotāciju iestādēm, organizācijām un uzņēmumiem starpību, ir 2,96 reizes lielāks. Kopumā vērtējot strukturālās vienmērības koeficientus, iezīmējas līdzīga tendence – 2006. gadā tas ir maksimāls, 2007. gadā samazinās, tad 2 gadus palielinās un 2010. gadā atkal samazinās.

Budžeta strukturālo efektivitāti iespējams vērtēt, arī izmantojot budžeta strukturālo modifikāciju intensitātes rādītāju (8), kas parāda, kādas izmaiņas ir notikušas budžeta izdevumu strukturā noteiktā laika periodā un kāds ir šo izmaiņu intensitātes apmērs vidēji vienam postenim vienā pārskata periodā. Veicot analīzi par 6 gadiem (no 2005. līdz 2010. gadam) redzams, ka, iedalot izdevumus pēc valdības funkcijām, izdevumu īpatsvars ir palielinājies 4 posteņiem, tie ir – sabiedriskā kārtība un drošība, dzīvokļu un komunālā saimniecība, vides aizsardzība, brīvais laiks, sports, kultūra un reliģija un ekonomiskā darbība, strukturālo modifikāciju intensitātes rādītājs aprēķināms, ņemot vērā šo trīs posteņu īpatsvara palielinājumu (9).

$$IB_1 = \frac{1}{4 \cdot 6} \cdot [(1,4 - 1,1) + (24,9 - 13) + (11,2 - 8) + (16,8 - 9,7)] = 0,94\%_p \quad (9)$$

Tātad sešu gadu periodā katrs no posteņiem, kuram ir vērojams īpatsvara pieaugums kopējā izdevumu strukturā, vidēji gadā ir palielinājies par 0,94%_p. 2005. gadā šie četri izdevumu posteņi sastādīja 31,8%, 2010. gadā – 54,4% no visu izdevumu apjoma.

Budžeta izdevumu pēc ekonomiskajām kategorijām posteņos 2010. gadā, salīdzinot ar 2005. gadu, īpatsvars ir palielinājies 3 posteņiem, tie ir – atbildība, dotācijas iedzīvotājiem un kapitālie izdevumi, kas ir pamats strukturālo modifikāciju intensitātes rādītāja aprēķināšanai (10).

$$IB_2 = \frac{1}{3 \cdot 6} \cdot [(33,5 - 30,2) + (2,6 - 1,2) + (35,7 - 29,8)] = 0,59\%_p \quad (10)$$

Aplūkotajā periodā triju posteņu īpatsvars, par bāzi ņemot 2005. gadu, ir palielinājies vidēji par 0,59%_p gadā, 2010. gadā sasniedzot (visi trīs posteņi kopā) 71,8% no kopējiem budžeta izdevumiem.

IV. SECINĀJUMI

Veicot budžeta strukturālās efektivitātes analīzi, var secināt, ka, salīdzinot pamatbudžeta izdevumu posteņu apmēru pēc

strukturā sabalansēta budžeta gadījumā un salīdzinot to ar faktisko izdevumu apmēru, tikai sociālās apdrošināšanas un nodrošināšanas izdevumiem ir dotāciju iedzīvotājiem izdevumiem ir posteņu pārpalikums. Pārējos posteņos bijis gan deficīts, gan pārpalikums. Tas nozīmē, ka pašvaldība budžeta gada laikā mēdz mainīt prioritātes un darbības mērķus (kas var būt arī plānošanas problēmu indikators). Vērtējot budžeta ienākumu un izdevumu sinhronizāciju, redzams, ka, pat ja izmaiņas notiek vienā virzienā, ienākumu palielinājums vienmēr ir mazāks, salīdzinot ar izdevumu palielinājumu. Vērtējot budžeta izdevumu galvenās prioritātes un strukturālo vienmērību, redzams, ka atšķirīgs ir nozīmīgākajam (vai dārgākajam) virzienam un vismazāk nozīmīgajam (vai lētākajam) virzienam iztērēto līdzekļu apmērs pa gadiem, turklāt pašvaldībai nav noteikti stabili lielāko un mazāko izdevumu posteņi, kas nozīmē prioritāšu neesamību vai arī biežas to izmaiņas. Novērtējot pamatbudžeta izdevumu strukturālo modifikāciju intensitāti, redzams, ka aplūkotajā sešu gadu periodā pieaugums par vidēji 0,94%_p gadā bijis četriem posteņiem (klasificējot pēc valdības funkcijām) un vidēji par 0,59%_p gadā trijiem posteņiem (pēc ekonomiskajām kategorijām). Tas nozīmē, ka strukturālās izmaiņas pašvaldības budžetā izdevumu daļā notiek, taču salīdzinoši lēni (pa posteņiem vidēji), bet ar atšķirīgu intensitāti katram atsevišķam postenim.

Pāvilostas novada pašvaldībai jāizvirza konkrētus mērķus un prioritātes savai darbībai, kas ļautu novērtēt budžeta darbību atbilstoši to izpildei un sasniegšanai. Mērķu neesamība uzskatāma par galveno teritoriju pārvaldības problēmu.

Lai nodrošinātu ilgspējīgumu un ilgspējīgu attīstību, pašvaldībām nepieciešams veikt finanšu līdzekļu plānojumu (sastādīt budžeta plānu) ilgākam laika periodam (vismaz 3 gadiem). Vidēja termiņa budžeta plānošanas nozīme uzsvērtā arī Starptautiskā Valūtas fonda „Fiskālās politikas pārskatāmības rokasgrāmata” [17], kur, papildus fiskālās politikas mērķu izvirzīšanai, par būtiskiem uzsvērti arī tādi principi kā:

1. integrēta vidēja termiņa makroekonomikas attīstības un fiskālās politikas prognozēšana;
2. budžeta ieņēmumu un izdevumu plānu sastādīšana 2-4 nākamajiem gadiem;
3. faktiskā budžeta izmantošana nākamā gada budžeta plāna korekcijai (t.i. – nepārtraukts plānošanas process);
4. stingri nosacījumi budžeta līdzekļu sadalē.

Veiktā analīze attiecas uz budžeta efektivitātes novērtēšanu īstermiņā un ir veikta, izmantojot grāmatvedības pieeju, kas ļauj secināt, ka formāli un īsā termiņā budžeta efektivitāte ir paaugstinājusies, kam par pamatu varētu būt tieši administratīvi teritoriālās reformas veikšana – Pāvilostas pilsētas, Sakas pagasta un Vērgales pagasta apvienošana Pāvilostas novadā. Taču pilnvērtīgus secinājumus iespējams izdarīt, veicot analīzi vismaz vidējā termiņā, izanalizējot citu ārējo un iekšējo faktoru ietekmi un pēc piedāvāto uzlabojumu īstenošanas.

LITERATŪRAS SARAKSTS

- [1] *Vārds – apakškomisijai. Ekonomikas terminoloģijas apakškomisija (ETAK) Biruta Garanča «Terminoloģijas Jaunumi» 01.05.2004.* [tiešsaiste]. Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisija. – [skatīts 29.01.2011.]. Pieejams: <http://termini.lza.lv>
- [2] Dāvidsone, G. Organizāciju efektivitātes modelis. – Jelgava: Jelgavas tipogrāfija, 2008. – 329 lpp.
- [3] Grandy, C. The „Efficient” Public Administrator: Pareto and a Well-Rounded Approach to Public Administrator. *Public Administration Review*, Nov/Dec2009, Vol. 69, Issue 6, p. 1115-1123
- [4] Pētījums „Reģionālās politikas un teritoriju attīstības novērtēšanas metodoloģiskie risinājumi” Gala ziņojums [tiešsaiste]. Valsts reģionālās attīstības aģentūra. – [skatīts 15.02.2011.]. Pieejams: <http://www.vraa.gov.lv>
- [5] *Evaluating EU expenditure programmes: a guide Ex post and Intermediate Evaluation* [tiešsaiste]. European Commission. – [skatīts 2.02.2011.]. Pieejams: <http://ec.europa.eu>
- [6] *Экономическая эффективность* [tiešsaiste]. Экономический словарь. Krievijas Zinātņu akadēmijas ekonomikas institūts, M. V. Lomonosova Maskavas Valsts universitāte, Maskavas radiotehnikas, elektronikas un automatizācijas institūts u.c.– [skatīts 2.02.2011.]. Pieejams: <http://abc.informbureau.com>
- [7] *Likums par budžetu un finanšu vadību* [tiešsaiste]. „Latvijas Vēstneša” tiesību aktu vortāls. – [skatīts 15.02.2011.]. Pieejams: <http://www.likumi.lv>
- [8] *Likums Par pašvaldību budžetiem* [tiešsaiste]. „Latvijas Vēstneša” tiesību aktu vortāls – [skatīts 29.01.2011.]. Pieejams: <http://www.likumi.lv>
- [9] *Бюджетная эффективность* [tiešsaiste]. Словари и энциклопедии на Академике. Rūpniecības un ekonomikas politikas attīstības institūta (Maskava) materiāli. – [skatīts 29.01.2011.]. Pieejams: <http://dic.academic.ru/dic.nsf>
- [10] Rivenbark, W. C., Kelly, J. M. Performance budgeting in municipal government. *Public Performance & Management Review*, Sep2006, vol. 30, Issue 1, p. 35-46.
- [11] *Бюджет и бюджетная эффективность: метод планирования структуры* [tiešsaiste]. Капитал страны – журнал об инвестиционных возможностях России. – [skatīts 25.01.2011.]. Pieejams: <http://www.kapital-rus.ru>
- [12] *Павилостас novada 2009. gada pārskats ar pielikumiem*, npublicēta informācija.
- [13] *Павилостас novada 2010. gada budžeta izpilde un 2011. gada budžeta plāns* – 2011. gada 27. janvāra Saistošie noteikumi Nr. 1 (ar pielikumiem), npublicēta informācija.
- [14] *Павилостас novada 2010. gada budžeta plāns – 2010. gada 28. janvāra Saistošie noteikumi Nr. 1* (ar pielikumiem) [tiešsaiste]. Sakas novads. – [skatīts 25.01.2011.]. Pieejams: <http://www.pavilosta.lv>
- [15] *Sakas novada 2005. – 2008. gada pārskati ar pielikumiem*, npublicēta informācija.
- [16] *Vērgales pagasta 2005. – 2008. gada pārskati ar pielikumiem*, npublicēta informācija.
- [17] *Manual on Fiscal Transparency (2007)* [tiešsaiste]. International Monetary Fund. – [skatīts 29.10.2011.]. Pieejams: <http://www.imf.org>

Svetlana Ivanova is a PhD student at the Faculty of Engineering Economics and Management of Riga Technical University. Issue of the research is economical forecasting of social and economical development of administrative-territorial units. She received her Master's degree in International and Regional Economics at Riga Technical University in 2011. Work experience: since 2009 she is a Lecturer at Liepaja Affiliation of Riga Technical University (subjects – Statistics, Economical Forecasting and Decision Making); during the period 2008 – 2010 she was a Teacher at the Professional Secondary School of Liepaja Affiliation of Riga Technical University.
E-mail: svetlana.ivanova_1@rtu.lv

Svetlana Ivanova. The Influence of the Administrative and Territorial Reform on the Structural Efficiency of Municipality Budgets

Administrative and territorial reform was performed to create bigger municipalities (by number of inhabitants and also by size of financial resources). Bigger municipalities can better (more qualitative and accessible) perform their functions and can also increase their level of self-government. Reform was made to stimulate in municipal activities self-dependency, stability and development. In other words, administrative and territorial reform was made to increase the efficiency of municipal budget. Object of this research is to evaluate the impact of administrative and territorial reform on local budget structural efficiency in the short term.

Analysing the efficiency of municipality activities, the main point is to evaluate the budget efficiency. Budget is the main document with information about work of the municipality. To make valuable budget efficiency analysis, it is required to use information about incoming and outgoing cash flows. To make objective conclusions, it is necessary to make assessment on how municipality obtains income, consumes expenditure, implements objectives and achieves results.

It is essential to the government of Pavilosta district to pose specific objectives and priorities for analyzing efficiency of its activity. Absence of objectives is the main problem of local government management. To provide sustainability and sustainable development, it is necessary for municipalities to make planning of their financial assets (make budget plans) for a longer period of time (at least three years).

The performed analysis is related to the short term changes of the budget effectiveness. It is made by using the accounting method. Research results make it possible to conclude that formally and in the short term the budget efficiency has increased.

Светлана Иванова. Воздействие административно-территориальной реформы на структуральную эффективность бюджета самоуправления

Административно – территориальная реформа в Латвии была проведена для создания более крупных самоуправлений (и по количеству жителей, и по объёму финансовых ресурсов). Более крупные самоуправления могут качественней выполняют свои обязанности, к тому же – увеличить уровень своей автономии. Административно-территориальная реформа должна способствовать самостоятельности, стабильности и развитию самоуправления. Другими словами – повысить бюджетную эффективность самоуправления. Целью исследования является оценка воздействия административно-территориальной реформы на структуральную эффективность бюджета самоуправления за короткий срок.

Проводя оценку эффективности работы самоуправления, особое внимание нужно уделить бюджетной эффективности, так как бюджет является главным документом, содержащим данные о работе самоуправления. Для полноценной оценки бюджетной эффективности необходима информация о входящих и исходящих денежных потоков. Для проведения объективного анализа и формулировки основательных выводов важно провести оценку эффективности получения доходов, распоряжения расходами, реализации целей и достижения результатов.

Самоуправлению Павилостского края необходимо выдвинуть конкретные цели и приоритеты работы. Это поможет оценить бюджетную работу самоуправления согласно выполнению и достижению желаемых результатов. Отсутствие целей является главной проблемой местных самоуправлений. Самоуправлениям необходимо вести планирование финансовых средств (составить бюджетный план) на более долгий срок (минимум – 3 года). Это поможет обеспечить продолжительное развитие.

Проделанный анализ относится к оценке бюджетной эффективности за короткий срок и исполнен, используя метод бухгалтерского учёта. Результаты исследования предоставляют возможность сделать вывод, что формально и в короткий срок повысилась бюджетная эффективность.